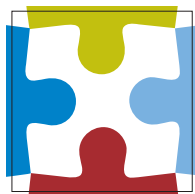

ILC ZORG VOOR LATER Jaarverslag 2008

Werk in Progressie

Werk in Progressie

Inhoudsoverzicht

Inleiding	4
Kernactiviteiten	8
Participatie en Inkomen	8
Zorg en wonen	9
Expertmeetings	9
ICT en silver economy	10
Internationale samenwerking in ILC-verband	10
Partnerschappen	11
Jan Brouwer Conferentie	12
Communicatiemiddelen en website	13
Overzicht publicaties 2007	13
Haalbaarheidsonderzoek Publiekscampagne	13
Inleidingen	14
Bestuur en organisatie	14
Bestuur	14
Comité van aanbeveling	14
Bureauorganisatie	15
Financiën	15

Inleiding

In 2008 heeft Stichting ILC Zorg voor Later hard gewerkt aan de uitvoering van het Werkplan 2008-2010 en de verbijzondering daarvan in het jaarplan Werk in Progressie. Dit werkplan zet in op de ontwikkeling van ILC Zorg voor Later als een kwalitatief hoogwaardig netwerk en een innovatieplatform voor de derde levensfase.

Productieve inzet en betrokkenheid van oudere burgers wordt nagestreefd op de werkerreinen zorg en wonen, arbeid en inkomen, ICT, participatie en de zilveren economie. Als kern-doelstelling van ILC Zorg voor Later is aangegeven: 'het ondersteunen van organisaties en individuen bij het anticiperen op de vergrijzing en ontgroening in de komende decennia onder het motto Schep nu je eigen toekomst.'

Een opmerkelijke trend in analyses van verschillende landen in 2008 was de onderkenning van het belang van een intergenerationele of multigenerationele benadering van vraagstukken op het gebied van arbeid, wonen, zorg en educatie. Gestreefd is in 2008 naar een structurele verankering van deze benadering in het werk van ILC Zorg voor Later. Dat komt tot uitdrukking in projecten als 'Generaties samen aan het werk' en de keuze voor het thema 'Solidariteit tussen Generaties' als leidend thema van de Jan Brouwer Conferentie in januari 2009. Maar ook op het gebied van innovatieve woonvormen maakt het denken in termen van intergenerationele betrekkingen opgang.

Het doorwerken van de financiële en economische crisis in 2008 bleef niet zonder gevolgen voor de partners en financiers in het netwerk van ILC Zorg voor Later en hield ook voor ILC Zorg voor Later de noodzaak in zich aan te passen aan de actualiteit van snel veranderende prioriteiten en schaarste aan financiële middelen.

Terugblik en vooruitblik

Bij dit verslag over het tweede jaar van ILC Zorg voor Later past een voorzichtig opmaken van de balans. Buiten kijf staat dat het netwerk rondom ILC Zorg voor Later in kwaliteit en omvang is gegroeid. Consensus is toegenomen over de kerndoelstelling: Zorg voor Later ofwel adequaat anticiperen op de vergrijzing van de toekomst door kennisuitwisseling gericht op verankering van doelen en strategieën en attitudes in de bevolking, vooral bij mensen in de derde levensfase. Die toenemende consensus is moeilijk kwantificeerbaar, maar blijkt in elk geval kwalitatief uit de reacties die ILC Zorg voor Later ontvangt op publicaties en de website en de toegenomen aantallen organisaties en individuen die graag met ILC Zorg voor Later willen samenwerken. ILC Zorg voor Later onderhoudt steeds meer contacten en relaties op een hoog niveau, wat een goede zaak is, maar wat ook heel veel tijd kost.

Het omzetten van een actuele doelstelling in concepten voor nieuw beleid en het veroorzaken van meer beweging in de samenleving en een actievere rol van de 55-75-jarigen is een zaak van lange adem. De verslagperiode viel samen met het doorzetten van de financiële en economische crisis. Daardoor vielen sponsors weg en maakten we minder tempo dan we hadden gewild. Maar dat doet niets af aan de verschillende urgenties.

ILC Zorg voor Later kan niet gerust zijn op de toekomst van de zorg in Nederland zolang niet tot in haarvaten van de samenleving is doorgedrongen dat burgers tot op hoge leeftijd een productieve bijdrage aan economie en samenleving kunnen en willen leveren als basis voor solidariteit en als conditie voor een toereikende zorg op langere termijn. Er is veel ten goede gekeerd in dit decennium, maar tijdens de Jan Brouwer Conferentie van 21 januari 2009 wezen sprekers op het feit dat nog altijd driekwart van de arbeidsorganisaties vervroegde pensioenregelingen hanteren. En Movisie toonde aan dat de vrijwillige participatie van ouderen in tegenstelling tot de verwachtingen niet toeneemt, maar afneemt. Er is alle reden om met meer energie het ingeslagen pad verder af te leggen. Het is daarom verheugend dat ook minister Donner van SZW aangeeft dat het er in de naaste toekomst om gaat zowel de arbeidsparticipatie als de maatschappelijke

participatie te versterken van degenen die we tot de ouderen zijn gaan rekenen. Onze arbeidsorganisaties moeten hun investeringen in werkvermogen en inzetbaarheid van werknemers intensiveren en structureel spreiden over de gehele levensloop. Leeftijd diversiteit is een business case. Dit om te voorkomen dat we de solidariteit, vormgegeven in onze sociale arrangementen, gaan overbelasten.

Een en ander sterkt ILC Zorg voor Later in het oordeel dat het uitermate zinvol is zeer stevig in te zetten op het scheppen van voorwaarden voor de productieve participatie en betrokkenheid van de 'jongere ouderen' in de context van een beleid dat alle generaties op elkaar betreft. Als er iets is waaraan ILC Zorg voor Later veel heeft bijgedragen in het verslagjaar dan is het dit uitdragen van deze missie. Iedere generatie bouwt voort op wat de oudere generaties overdragen, en moet daarvoor de ruimte hebben, daarom moeten de babyboomers zich wel degelijk druk maken over de periode waarin zij zelf oud en zeer oud zullen zijn en deel uitmaken van de 65-plus generaties die dan bijna een kwart van de bevolking uitmaken. Hoeveel ruimte laten zij dan de jongere generaties?

Wie tegen de stroom in roeit moet realistische verwachtingen hebben over het bereiken van de bestemming. En optimistisch blijven bij tegenwind. Er zal veel water door onze brede rivieren vloeien voordat wij een meer duurzame en houdbare gezondheidszorg en ouderenzorg hebben vormgegeven op basis van voorzorg en met woonzorgvormen en financieringsvormen die vraagsturing daadwerkelijk mogelijk maken. Het zal wel even duren voordat wij onze leuze Zorg voor Later inhoud en vorm hebben gegeven door 55-75-jarigen te mobiliseren waardoor zij meer greep kunnen hebben op hun eigen toekomst.

Het is belangrijk te duiden waar nieuw beleid het meest urgent is. Het lijkt er op dat investeren in mensen in het latere deel van de loopbaan, het bieden van interessante oriëntaties op de derde levensfase en het aanreiken van veelzijdig zingevend perspectief veel kan gaan bijdragen aan een betrokken en productieve derde levensfase, en aan geleidelijke overgangen van betaalde naar onbetaalde participatie. Daarbij hoort nieuw leren en een optimaal meebewegen van oudere generaties met de ontwikkeling van informatie- en communicatietechnologie. Duidelijk is dat dit om meer

vraagt dan een pensioen in zicht cursusje van drie dagen. Dit vraagt om een meer structurele inbedding van investeringen in ouderen in het maatschappelijk bestel en om heroriëntatie van het educatiebeleid, het ict-beleid en het participatiebeleid.

In het verslagjaar is ook duidelijk geworden dat in andere landen op een aantal gebieden buitengewoon interessante en veelbelovende concepten worden ontwikkeld voor innovatieve woonvormen. Multigenerationele uitgangspunten zijn niet alleen zinvol uit te werken voor de arbeidsmarkt, maar ook voor het wonen en leven in steden en dorpen, waar een mix van generaties in de kleinschaligheid van straten en wijken tot meer onderlinge contacten en onderlinge steun kan leiden. En aldus het beroep op professionele zorg kan doen verminderen.

Het werkplan van ILC Zorg voor Later 2008-2010 voorziet in ontwikkelingsactiviteiten op de genoemde gebieden. Participatie en inkomen; zorg en wonen en technologie en silver economy. Belangrijke aanzetten zijn in 2008 gegeven tot projectontwikkeling in verschillende domeinen, met accenten op activering, beweging, burgerschap en als basis voor ontwikkeling van kennis, mede door internationale uitwisseling en mobilisering van mensen in de derde leeftijd.

Het is lastig om harde uitspraken te doen over wat er is bereikt. Maar de volgende uitspraken lijken gerechtvaardigd:

- a. ILC Zorg voor Later heeft in essentie veel bijgedragen aan het tot stand komen en uitwerken van het Nationaal Programma Ouderenzorg in 2008, en heeft bij de verdere vormgeving van dat programma opnieuw veel bij te dragen aan een betere inbedding van de ouderengeneeskunde in de maatschappelijke werkelijkheid van de ouderenzorg die in de klem zit van vergrijzing, beperkte financiële middelen en mantelzorg die onder druk staat.
- b. In 2008 is een begin gemaakt met een vorm van samenwerking met de Nederlandse Vereniging voor Sociale Gerontologie in het kader van de uitgave van het kwartaalschrift Gerōn. De aanleiding was vooral van praktische aard: een aanvullend kanaal creëren voor kennisontwikkeling, maar het mogelijke perspectief is van een hogere orde: bundeling van krachten van al degenen die zich beroepshalve met ouder worden bezig houden.
- c. Op nationaal niveau heeft ILC Zorg voor Later het gesprek gaande gehouden over condities voor duurzame inzet van oudere werknemers in de arbeidsmarkt. Doel is de sense of urgency op het hoogste niveau van ondernemingen en bedrijfstakken te versterken. Daarvoor is netwerkvorming op hoog niveau bevorderlijk. Op grond van haar activiteiten in deze is ILC Zorg voor Later door het ministerie van SZW verzocht mede sturing te geven aan een nieuw Europees netwerk op het gebied van Age Management. Dit netwerk moet op den duur uitgaven van het Europees Sociaal Fonds voor een betere werking van de arbeidsmarkt (75 miljard op jaarbasis) ombuigen in de richting van leeftijdsdiversiteit en van het adequaat managen van de factor leeftijd in de Europese arbeidsmarkt. Het perspectief voor Nederland is bundeling van kennis en krachten.
- d. In 2008 heeft ILC Zorg voor Later (zo ongeveer als enige organisatie in Nederland) gepleit voor meer inzet op intergenerationele en multigenerationele verhoudingen in de samenleving. Ook dat is een nieuwe benadering die niet direct stormen van applaus zal oogsten, maar wel noodzakelijk is en door de Europese Commissie en de Verenigde Naties wordt uitgedragen als conditie voor een duurzame sociale samenleving voor alle leeftijden. In het rapport Baanbrekende Burgerinitiatieven wordt de aandacht van architecten en planologen gevraagd voor dit onderwerp. Op dit terrein zal gepionierd moeten worden. Het perspectief is een beter begrijpen door beroepsgroepen in de ruimtelijke ordening van de demografische veranderingen en noodzakelijke aanpassingen in het ontwerp van woningen, wooncomplexen, straten en wijken in relatie tot voorzieningen.
- e. In 2008 is de basis gelegd voor het project Senioren Inspireren, dat een geheel nieuwe benadering inhoudt van het vraagstuk van achterblijvende digitale participatie van ouderen en als gevolg daarvan de dreiging van economische benadeling en sociale uitsluiting. Het project sluit aan op ambitieuze overheidsdoelstellingen (EZ) en maakt interessante partnerschappen mogelijk ter bestrijding van digitaal 'analfabetisme,' ofwel digibetisme. Het loopt in 2009 van stapel en zal zich stapsgewijs in een groeimodel kunnen bewijzen.

- f. Internationalisering op het gebied van demografische veranderingen staat in de kinderschoenen, maar heeft een enorm potentieel waar het gaat om het introduceren van nieuwe concepten voor het samen leven en samen productief en betrokken oud worden van mensen. In 2008 zijn de internationale contacten verstevigd, zijn goede procedurele afspraken gemaakt, is een internationale website ten doop gehouden en is een eerste Global Ageing Report uitgegeven door de gezamenlijke ILC's en beginnen ILC's onderling meer van elkaar te profiteren. Het perspectief is een optimale transfer van kennis, concepten, ideeën, strategieën. Één van de mogelijkheden die zich aandienen is toetreding van Amsterdam tot een vervolg op het eerdere succesvolle World Cities Project waarin professionals in wereldsteden innovaties en concepten uitwisselen.
- g. Last but not least werkt ILC Zorg voor Later aan mogelijkheden om tot een beweging uit te groeien van mensen die ambitieus willen werken aan het introduceren en laten beklijven van nieuwe arrangementen voor ontwikkeling van arbeid, zorg, wonen en technologie in het licht van de demografische veranderingen. Daarvoor worden mogelijkheden van communicatie, training en overdracht verkend. Te denken valt aan een Age Boom Academy, een Media Themaweek Demografie en een training voor projectleiders. Het ligt voor de hand deze activiteiten toe te spitsen op de transitiefase waarin oudere werknemers verkeren in de jaren voor hun pensionering.

Kernactiviteiten

In dit verslag worden de activiteiten en resultaten van ILC Zorg voor Later beschreven. Achtereenvolgens wordt ingegaan op activiteiten rond de gekozen inhoudelijke thema's en vervolgens worden inspanningen beschreven op het gebied van netwerken, communicatie en voorlichting.

Thema Participatie en Inkomen

Het thema arbeidsparticipatie en langer doorwerken bleef in 2008 hoog op de politieke agenda staan. Voor ILC Zorg voor Later aanleiding om nieuwe initiatieven te nemen.

Generaties samen aan het werk

Naar aanleiding van een (in samenwerking met Deloitte georganiseerde) expertmeeting in 2007 is in 2008 het projectvoorstel Generaties samen aan het werk ontwikkeld, dat in het najaar voor financiering is voorgelegd aan het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid. Dit voorstel is in overleg met een aantal belanghebbende partijen ontwikkeld en houdt de organisatie in van een netwerk van professionals op het gebied van arbeid, arbeidsvoorwaarden, bedrijfsgezondheidszorg, arbeidsontwikkeling en human resources.

Dit netwerk heeft tot doel ondernemingen en instellingen tot concrete acties aan te zetten die moeten leiden tot realisatie van een aantal geïdentificeerde doelen op het gebied van onder meer gelijke behandeling op grond van leeftijd, herziening van het bestaande ontziebeleid voor oudere werknemers, versterking het werkvermogen en inzetbaarheid, gezondheid en vitaliteit, de gesloten arbeidsmarkt voor 45-plussers en meer aandacht voor transfers en mobiliteit. Pro-actief en preventief beleid in werkorganisaties moet werknemers helpen om gezond, productief en betrokken de pensioengerechtigde leeftijd te bereiken en om ook daarna nog een steentje bij te dragen aan de kwaliteit van de Nederlandse samenleving. Een tweede doel van het netwerk is om meer betrokkenheid van ondernemingsbestuurders op het hoogste niveau te stimuleren, waardoor vergrijzing en ontgroe-

ning een hogere plaats op ondernemingsagenda krijgen en 'Chefsache' worden.

Op korte termijn bleek in 2008 vanwege de economische crisis meer aandacht voor het vasthouden van oudere werknemers belangrijk. Dit vanwege het grotere risico dat oudere werklozen lopen om de weg terug naar de arbeidsmarkt niet meer te vinden. Op langere termijn is de verwachte arbeidsschaarste een groot probleem voor ondernemingen en sectoren. De realisatie van het netwerk ligt buiten het bestek van het jaar 2008.

ESF Programma

Het Agentschap van het Europees Sociaal Fonds bij het ministerie van SZW heeft ILC Zorg voor Later eind 2008 verzocht mede leiding te willen geven aan een toekomstig Europees Netwerk dat een demografische dimensie moet brengen in de uitgaven gericht op een verbeterde werking van de arbeidsmarkt (totaal 75 miljard op jaarbasis) in de EU. De kosten daarvan worden gedragen door SZW.

Loonwijzer

In januari 2008 besloot het bestuur tot samenwerking met de Stichting Loonwijzer van de FNV, waardoor ontwikkelingen rond arbeidsvoorwaarden en arbeidsomstandigheden van oudere werknemers op basis van indicaties van werknemers zelf in beeld gebracht kunnen worden. Hiertoe is met Loonwijzer een contract gesloten voor het uitvoeren van een pilot. In april is de website van Loonwijzer ingericht op interactie met oudere werknemers en het monitoren van hun arbeidsvoorwaarden. In een aantal besprekingen met Loonwijzer zijn vragenlijsten opgesteld. In het najaar waren er al ruim 5000 reacties van oudere werknemers. In de eerste helft van 2009 zijn de eerste meer diepgravende analyses gemaakt.

Pensioenconferentie

In het jaar 2008 is in het bestuur regelmatig en intensief overlegd over een te organiseren pensioenconferentie. Als thema is gekozen voor duurzaamheid en houdbaarheid van pensioenen in relatie tot de economische ontwikkeling. In het najaar is op basis van een interne notitie besloten tot een besloten pensioenconferentie op hoog niveau in het voorjaar van 2009. Verdere voorbereiding valt in 2009 en zal mogelijk in partnerschap met de Stichting Maatschappij en Onderneming en de Erasmus Universiteit kunnen worden uitgevoerd.

Maatschappelijke participatie

In 2008 is de gedachte aan een periodiek overleg met leden van de Tweede Kamer over maatschappelijke participatie en mobilisering van de babyboomer verder uitgewerkt. Na de beëindiging van het werk van de Tweede Kamercommissie Ouderenbeleid en bespreking van haar rapport en de reactie van de regering daarop is er een betrekkelijke stilte gevallen in het politieke debat over vergrijzing en ontgroening. Een brief aan Tweede Kamerleden van Movisie en ILC Zorg voor Later over de wenselijkheid van een stimuleringsprogramma voor maatschappelijke participatie leidde tot samenwerking met het ministerie van VWS en voorbereiding door Movisie en ILC Zorg voor Later van een Duits-Nederlandse conferentie over maatschappelijke participatie door ouderen. Deze conferentie was gepland voor het voorjaar van 2009 en heeft in de voorbereidingsfase al geleid tot goede contacten met Movisie en met Duitse organisaties. Opmerkelijk gegeven is dat ouderen in ons land in de loop van enkele jaren twintig procent minder tijd (van 2,2 naar 1,8 uur) zijn gaan besteden aan vrijwilligerswerk. ILC Zorg voor Later stelt zich ten doel deze trend in een positieve richting om te buigen.

Onderzoeksinstrument Generatie in Tel

In 2008 is in overleg met het Verwey-Jonker Instituut gewerkt aan de voorbereiding van een monitorinstrument dat moet bijdragen aan inzicht in prioriteiten in verband met de vergrijzende bevolking. Is Nederland voldoende in staat te anticiperen op het bereiken van de top van de vergrijzing in de jaren veertig? Hoe gaan we die lange periode tegemoet met sterk toegenomen percentage ouderen en hoogbejaarde mensen? Hoe ontwikkelt zich de participatie van mensen in de derde levensfase en kan daaraan stimulans worden geboden? Het Verwey-Jonker Instituut zal een en ander in 2009 uitwerken door middel van nadere analyses en met behulp van expertmeetings. Dit project met de werktitel 'Generatie in Tel' is mogelijk gemaakt door bijdragen van stichting Sluyterman van Loo en Stichting RCOAK. Eerder bracht het Verwey-Jonker Instituut in opdracht van ILC Zorg voor Later een rapport uit onder de naam 'Generatie op komst.'

Thema Zorg en wonen

Meer systeem en structuur brengen in de mogelijkheden van individuen om gezond oud te

worden is een van de doelen van ILC Zorg voor Later. Voor het nastreven van dat doel wordt gebruik gemaakt van de in internationaal verband ontwikkelde visie op 'health literacy' (de kennis die individuele burgers hebben op het gebied van gezondheid en zorg). De manieren waarop hieraan vorm kan worden gegeven waren in 2007 onderwerp van verkenning en gesprek. Een hieruit voortvloeiend belangrijke beslissing was om de Jan Brouwer Conferentie van 16 januari 2008 in het teken van Gezond Oud Worden te zetten. En daarnaast de volgende deelactiviteiten.

Innovatieve woonzorgvormen

In 2008 is het vooronderzoek afgerond naar mogelijkheden voor het stimuleren van betrokken burgerschap in de zorg. Via onderlinge netwerken kunnen burgers, in het bijzonder ouderen, een groter deel van de ondersteuning en de zorg voor afhankelijke mensen zelf regelen. Bijvoorbeeld op het gebied van de huishoudelijke ondersteuning of de inkoop van professionele zorg. Voor het onderzoek zijn in de verslagperiode studiebezoeken gebracht aan projecten in Boston in de VS, Keulen en Bonn in Duitsland en in Nederland zelf. Aan het vooronderzoek ging een voorlopige notitie vooraf, die aanleiding was voor de Gravin van Bylandt Stichting om het vooronderzoek te financieren. Het rapport is na de verslagperiode verschenen onder de titel 'Baanbrekende Burgerinitiatieven - Innovaties in woonvormen, architectuur en planologie' en is basis voor het opzetten van pilots in Nederland en een toekomstige training van lokale projectleiders, die voorbeeldfuncties gaan creëren op het niveau van wijken en dorpen. De unieke oriëntatie in het onderzoek en in het rapport op een intergenerationele benadering van volkshuisvesting is geïnspireerd door de eind 2007 verschenen publicatie van de Britse ILC organisatie in Londen over: 'Sustainable neighbourhoods.' In dit kader is tevens een expertmeeting in voorbereiding genomen met bouwonderneming VolkerWessels over demografische en multigenerationele uitgangspunten voor bouwen en wonen.

Expertmeeting

In 2008 organiseerde ILC Zorg voor Later samen met partner Deloitte een bijzondere expertmeeting over Vraagsturing in de zorg. Deze laatste en goed bezochte expertmeeting in een reeks van vijf bood een helder inzicht in

princiële en praktische kanten van dit vraagstuk. Als sprekers traden op: Martin Boekholdt van ILC Zorg voor Later, Frans Oostrik van Per Saldo (belangenbehartigingsorganisatie van persoonsgebonden budgethouders) en Bert Mulder (eSociety Institute). Voorzitter was bestuurslid Jacques Allegro. Waar we naar toe willen is een daadwerkelijk klantgedreven zorgstelsel. Dat is prettiger voor de cliënten en lijkt ook op den duur bij te dragen aan betaalbaarheid van de zorg, zoals ervaringen met het Persoons Gebonden Budget (PGB) laten zien, aldus de heer Frans Oostrik van Per Saldo. Over de conferentie is een verslag verschenen in de vorm van een gezamenlijk bulletin. Van de resultaten is goed gebruik gemaakt bij de uitvoering van het vooronderzoek van ILC Zorg voor Later naar innovatieve woonzorgvormen.

Thema ICT en silver economy

Senioren Inspireren - ILC Zorg voor Later trof in 2008 samen met het eSociety Institute van de Haagse Hogeschool en de Vereniging SeniorWeb (90.000 leden) voorbereidingen voor een onderzoek naar campagnemogelijkheden om oudere burgers te inspireren om meer en beter gebruik te maken van de digitale snelweg. De digitale participatie van senioren in Nederland is bijna de hoogste van Europa, maar bij nadere beschouwing blijkt dat senioren toch een forse achterstand hebben ten opzichte van jongere leeftijdsgroepen. Dit wat betreft gebruik van bestaande en meer nog nieuwe applicaties van ICT. De vraag is hoe we projectmatig kunnen werken aan het verbreden en verdiepen van het gebruik van ICT door ouderen? In 2008 heeft een bestuursdelegatie van ILC Zorg voor Later gesproken met staatssecretaris Heemskerk van Economische Zaken. Deze bleek positief te staan tegenover het projectvoorstel Senioren Inspireren en nodigde ILC Zorg voor Later uit om in te tekenen op het nieuwe stimuleringsprogramma voor het opvoeren van het digibewustzijn en de digivaardigheden, waarbij ouderen als specifieke doelgroep werden aangeduid. In de interactie van ervaringsdeskundige senioren en de nieuwste technologie liggen immers kansen besloten voor de toekomst en voor de ontwikkeling van e-Health en een 'technologiegedreven' silver economy. Maar ook de sociale sector, die voor een belangrijk deel drijft op oudere vrijwilligers kan enorm profiteren van investeringen in inspiratie. In de loop van 2008 is er inten-

sief contact geweest met het ministerie, met de kwartiermaker van het programma en met ECP.nl dat het programma in opdracht van EZ zou gaan coördineren. In het programma is de leuze 'Senioren Inspireren' overgenomen zo bleek al tijdens de voorbereidingen. De verdere voorbereiding van het onderzoek en de campagne valt buiten dit verslagjaar.

Van de Europese Commissie is een bescheiden subsidie ontvangen voor Europese kennisuitwisseling op het gebied van digitale vaardigheden bij laagopgeleide ouderen. Deze subsidie, bestemd voor reis- en vergaderkosten, wordt ingezet in het kader van Senioren Inspireren.

Internationale samenwerking in ILC-verband

In 2008 heeft ILC Zorg voor Later actief deelgenomen aan de werkzaamheden en uitwisseling in het internationale verband van ILC's (International Longevity Centers). Van dit verband maakten in 2007 in totaal tien organisaties deel uit in Frankrijk, Verenigd Koninkrijk, Verenigde Staten, Japan, Nederland, India, Zuid-Afrika, Argentinië, Israël en de Dominicaanse Republiek. In 2008 is ILC Singapore opgericht en als elfde lid verwelkomd na een besluit daartoe van de Algemene Vergadering in oktober in Santo Domingo.

De aansluiting bij het internationale kennisnetwerk betekent een keuze voor productief ouder worden en tijdig anticiperen op aspecten van vergrijzing. Het netwerk biedt toegang tot internationale knowhow, gedegen analyses en ideeën en brengt ILC Zorg voor Later in contact met vooraanstaande wetenschappers.

Het groeien van de internationale organisatie maakte de noodzaak groter van formalisering van de organisatie door middel van een huishoudelijk reglement dat in onderling overleg is voorbereid en in het verslagjaar getekend door de voorzitters. De afspraken van de jaarvergadering in oktober 2007 in Londen zijn in 2008 merendeels uitgevoerd. Zo is er een internationale website gekomen (www.ilc-alliance.org) waarop alle ILC's zich presenteren en actuele zaken worden gemeld. ILC Zorg voor Later heeft zelf een Engelstalige uitbreiding gegeven aan haar website (www.ilczorgvoorlater.nl). Ook is er een Global Ageing Report tot stand gebracht

over vergrijzing en ontgroening in ontwikkelingslanden met bijdragen van alle ILC organisaties. Zij beschrijven beknopt feiten en trends in hun landen en welke activiteiten zij daarin ontplooiën. In de rapportage over ouderen in ontwikkelingslanden worden prioriteiten benoemd met betrekking tot het wereldwijd bevorderen van longevity en de inspanningen die daarvoor in minder welvarende landen moet worden geleverd. De feitelijke verschijningsdatum van dit rapport ligt in 2009.

ILC's hebben gezamenlijk bij de Verenigde Naties de NGO-status aangevraagd. Wanneer die status wordt verkregen betekent dat betere toegang tot VN bijeenkomsten en documenten.

Jaarvergadering Santo Domingo

Van 13 tot 17 oktober 2008 vond de jaarvergadering van alle ILC's plaats in Santo Domingo in de Dominicaanse Republiek. Bestuurslid Tineke van den Klinkenberg en directeur Ger Tielen hebben namens ILC Zorg voor Later hieraan deelgenomen. In Santo Domingo is een nieuw huishoudelijk reglement vastgesteld en zijn verdere afspraken zijn gemaakt over geplande werkzaamheden, inspanningen op het gebied van onderlinge uitwisseling van informatie, de redactie van het 'Global Ageing report' en deelname aan 'bilaterale en multilaterale projectontwikkeling'. De volgende jaarvergadering vindt plaats in juli 2009 in Parijs. Van de deelname is schriftelijk en mondeling verslag uitgebracht aan het bestuur. De jaarvergadering was gekoppeld aan een nationaal geriatriecongres. Daar heeft directeur Ger Tielen een inleiding gehouden over Nederlandse inspanningen op het gebied van een stimulerende arbeidsmarkt voor 55-plussers.

Overige internationale contacten

Een werkbezoek aan intergenerationele projecten in Berlijn in de zomer van 2008 (door Jacques Allegro en Ger Tielen) leverde waardevolle informatie op voor het werk van ILC Zorg voor Later, vooral op het gebied van praktische intergenerationele projectontwikkeling die tot doel heeft burgerinitiatieven in de zorg te bevorderen.

In het kader van het project Innovatieve Woonzorgvormen bracht Jacques Allegro een bezoek aan projecten in Boston (VS) en rapporteerde daarover schriftelijk.

Rudi Westendorp heeft in juli de Harold Hatch Lecture voor ILC USA in New York verzorgd over How Healthy can you be at 85?

Journaliste Joke de Gruyter en projectmedewerker Daniëlle Swart van ILC Zorg voor Later woonden de Age Boom Academy in New York bij en brachten daarvan schriftelijk verslag uit.

Op 17 juni sprak Jacques Schraven op verzoek van ILC USA met Amerikaans onderzoekers Rob Dhoble die nagaat of de ILC's een soort van 'membership' organisatie kunnen vormen ter versterking van het netwerk en de financiële basis.

In 2008 is het contact gegroeid met de Nederlandse organisatie Worldgranny, die opkomt voor oudere vrouwen in ontwikkelingslanden. Een donatie is verstrekt voor het uitbrengen van een boekje voor kinderen getiteld: Wereldopa's en -oma's.

Partnerschappen

ILC Zorg voor Later functioneert in belangrijke mate als een kwaliteitsnetwerk dat haar slagkracht haalt uit partnerschappen met organisaties die haar missie delen: maatschappelijke organisaties, bedrijven, pensioenfondsen en vermogensfondsen.

Het tweeledige doel van het werken in partnerschap is om enerzijds financiële steun te verwerven voor activiteiten en anderzijds inhoud te geven aan de betrokkenheid bij vraagstukken waarvoor ILC Zorg voor Later en de partner zich samen geplaatst zien. De financiële ondersteuning aan ILC Zorg voor Later kan de vorm hebben van sponsoring in geld of menskracht en faciliteiten, dan wel als bijdragen voor algemene werkzaamheden of bijdragen voor specifieke projecten en activiteiten. ILC Zorg voor Later vindt het inhoudelijke en praktische samenwerken belangrijk, waarbij er gebruik gemaakt kan worden van elkaars kennis, het uitvoeren van gezamenlijke activiteiten, en het benutten van elkaars communicatiekanalen.

Partners

In 2008 kende ILC Zorg voor Later de volgende partners: Vereniging AEGON, Vereniging Het Zonnehuis, Deloitte, OPG Groep, Portaal, LAVA (Leyden Academy on Vitality and Ageing), TI-GO (het Samenwerkingsverband Gezond Oud Worden van universitaire afdelingen Ouderengeneeskunde), Regionale Kruisvereniging West-Brabant, ZonMW, Stichting Sluyterman van Loo, Stichting RCOAK, Gravin van Bylandt Stichting, Movisie (Zilveren Kracht) en Worldgranny.

Leyden Academy on Vitality and Ageing

Op 11 november werd onder veel belangstelling in Leiden de officiële aftrap gegeven voor de Leyden Academy on Vitality and Ageing, welke wordt geleid door prof. dr. Rudi Westendorp, verbonden aan de Leidsche Universitaire Medische Faculteit en bestuurslid van ILC Zorg voor Later. De academie wordt gefinancierd door Vereniging AEGON.

Topinstituut Gezond Ouder Worden

Op 27 oktober hield het aanstaande Topinstituut Gezond Ouder Worden een openingsconferentie in Den Haag. Ti-Go is een soort koepelorganisatie voor het medische veld, opgericht om in Nederland op een hoger niveau en beter geëquipeerd onderzoeksprojecten te kunnen uitvoeren, onder meer in het kader van het Nationaal Programma Ouderenzorg en op het gebied van biotechnologisch onderzoek. ILC Zorg voor Later onderhoudt met Ti-Go een permanente relatie, mede om de relatie bedrijfsleven en strikt wetenschappelijk onderzoek te versterken.

Nationaal Programma Ouderenzorg

Op verzoek van ZonMw, de Nederlandse organisatie voor zorgonderzoek, heeft bestuurslid Martin Boekholdt medio 2008 zitting genomen in de programmacommissie van het Nationaal Programma Ouderenzorg. Op 4 april vond de startconferentie plaats waarin het nieuwe programma werd gepresenteerd, dat in de voorbereidende fase mede door bestuurslid Rudi Westendorp is ontworpen. Het programma heeft tot doel de ouderengeneeskundige zorg in Nederland op een hoger plan te brengen en beter te integreren in het bestel.

Samenwerking met Gerōn

In 2008 is een basis gelegd voor samenwerking met het vaktijdschrift Gerōn. Dit is het enige in Nederland verschijnende en voor een breed palet van professionele doelgroepen toegankelijke kwartaalschrift over ouder worden. In een intentieverklaring is vastgelegd hoe beide organisaties elkaar kunnen versterken op het gebied van communicatie en informatie. De eindredacteur van Gerōn is in dit verband gevraagd ook de website van ILC Zorg voor Later te gaan verzorgen. Op 4 november heeft bestuurslid Martin Boekholdt gesproken op het jubileumcongres van Gerōn. Verdere samenwerking zal in 2009 worden uitgebouwd in zorgvuldig onderling overleg. Alle bestuursleden ontvangen Gerōn een jaar lang.

Worldgranny

ILC Zorg voor Later verleende een bijdrage aan een boekje dat voor kinderen is geschreven over opa's en oma's wereldwijd door de stichting Worldgranny. In ruil daarvoor heeft Worldgranny bij haar achterban bekendheid gegeven aan ILC Zorg voor Later. Het boekje belicht voor kinderen de rol van grootouders in eigen land en daarbuiten.

Jan Brouwer Conferentie

Jaarlijks organiseert de Koninklijke Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen in overleg en afstemming met ILC Zorg voor Later de Jan Brouwer Conferentie. In 2008 was het thema van de vierde Jan Brouwer Conferentie Gezond Oud Worden - Nieuwe uitgangspunten voor preventie en zorg. Aan de bijeenkomst nemen ieder jaar ongeveer 120 personen met een grote maatschappelijke betrokkenheid deel. Tot de sprekers behoorden Directeur-Generaal Volksgezondheid De Goeij van het ministerie van VWS, Rudi Westendorp (LUMC en ILC zorg voor Later), directievoorzitter Harry Hendriks van Philips Electronics Nederland en voorzitter Roger van Boxtel van ziektekostenverzekeraar Menzis. Voorzitter Jacques Schraven van ILC Zorg voor Later sprak het slotwoord. Het resultaat van de conferentie is neergelegd in het boekje 'Gezond oud worden,' uitgegeven door de Koninklijke Hollandsche Maatschappij (www.hollmij.nl). Een Engelstalige samenvatting is te vinden in het boekje en op de website van ILC Zorg voor Later.

Communicatie

ILC Zorg voor Later ziet haar website (www.ilczorgvoorlater.nl) als een belangrijk medium om haar missie uit te dragen, verslag te doen van haar activiteiten, en met de te onderscheiden doelgroepen interactief in contact te treden. In 2008 hebben verdere aanpassingen plaatsgevonden en zijn afspraken gemaakt met een nieuwe eindredacteur op basis van samenwerking met Gerõn.

In 2008 is tweemaal een digitale nieuwsbrief verzonden aan de begunstigers van ILC Zorg voor Later en geïnteresseerden.

Overzicht publicaties 2008/2009

- Boekje De Zorg voor Later van - bundel interviews met bekende Nederlanders over hun visie op zorg in de toekomst.
- Ouder dan ikzelf - Verslag haalbaarheidsonderzoek publiekscampagne
- Artikel Employment, Retirement and productive Ageing in The Netherlands (juni)
- Artikel voor het Global Ageing Report over de stand van zaken rond vergrijzing en ontgroening in Nederland
- Verslag internationale jaarvergadering ILC's (oktober)
- Verslag Intergenerational Studytour - werkbezoek aan multigenerationele projecten Berlijn (juli 2008)
- Verslag Age Boom Academy in New York 1 t/m 6 juni 2008
- Website ILC Zorg voor Later (vernieuwd in 2008)
- Website ILC International (gelanceerd in oktober 2008)
- Digitale nieuwsbrief (2 x)
- Verslag expertmeeting met Deloitte over Vraagsturing in de Zorg
- Algemeen Jaarverslag 2007
- Financieel Jaarverslag 2007
- Werkplan 2009 Werk in Beweging
- Populaire versie Werkplan 2009 Werk in Beweging

Voor lezing verder aanbevolen:

- Verslag Jan Brouwer Conferentie Gezond Oud Worden 2008
- Boekje Wereld Opa's en Oma's van Worldgranny
- Kwartaalschrift Gerõn

Ouder dan ikzelf - Haalbaarheidsonderzoek Publiekscampagne

In 2008 heeft het onderzoeksbureau Communication Concert onder auspiciën van ILC Zorg voor Later een haalbaarheidsonderzoek afgerond naar het voeren van een publiekscampagne door ILC Zorg voor Later. Wat zijn de kansen om met massamediale middelen de boodschap Zorg voor Later - Schep je eigen toekomst onder de aandacht van een groot publiek te brengen? Een publiekscampagne leek daarvoor een geschikt middel, zo was eerder al de conclusie van het Verwey-Jonker Instituut in het rapport Generatie op Komst, een verkennende studie naar de rol van mensen in de derde leeftijd, verricht in opdracht van ILC Zorg voor Later in 2006. Het rapport over het haalbaarheidsonderzoek verscheen onder de naam 'Ouder dan ikzelf' en tempert die positieve verwachting. Op 6 maart presenteerde onderzoeker Tom van Oosterhout de resultaten in het Algemeen Bestuur van ILC Zorg voor Later. Een recht toe recht aan campagne is geen haalbare kaart, zo concludeerde hij. De meeste mensen zullen, ook als zeggen ze zelf belang te hebben bij een goede zorg voor later, vermoedelijk weinig animo tonen er voor in actie te komen. Het advies luidde om de latente behoefte die er zeker wel is bij de mensen, om beter na te denken over het eigen leven, manifest te maken. Dit door meer aandacht te besteden aan sociale interventies en verankering te zoeken in de civil society (burgers en hun organisaties) en om van daaruit te werken aan de rol van ILC Zorg voor later als katalysator en bruggebouwer.

Het onderzoek leidde behalve tot een nadere interne oriëntatie ook tot ideevorming over rolontwikkeling van professionals bij de media. Dit past bij de kerndoelstelling van ILC Zorg voor Later bij te willen dragen aan ondersteuning van burgers, professionals en organisaties die op vergrijzing thematisch willen inspelen en anticiperen. Nieuwe thema's als silver economy, ouderengeneeskunde, digitale participatie en burgerinitiatieven verdienen meer reflectie in de media. Wellicht kan de jaarlijkse Age Boom Academy van ILC USA, bedoeld voor mediaprofessionals model staan voor een variant hiervan in Nederland. Of kunnen Nederlandse omroepen, zoals de Duitse publieke omroepen hebben gedaan, een themaweek organiseren over de veranderende leeftijdsopbouw en verhoudingen tussen generaties. In het verslagjaar zijn op deze twee terreinen initiatieven genomen.

De resultaten van het onderzoek dat in opdracht van het ministerie van VWS (subsidieverstrekker) is uitgevoerd, zijn teruggekoppeld naar het ministerie.

Age Boom Academy

Namens ILC Zorg voor Later hebben journaliste Joke de Gruyter (voorheen Elsevier) en Daniëlle Swart (projectmedewerker ILC Zorg voor Later) deelgenomen aan de Age Boom Academy in New York in de zomer van 2008. Dat betekende een week van lezingen, debatten en werkbezoeken aan onder meer de New York Times. Uit hun beider verslag van de Age Boom Academy blijkt dat het Amerikaanse model niet een op een kan worden overgezet. Het concept zal aangepast dienen te worden. Naar aanleiding van het verslag en de aanbevelingen is contact gelegd met de hoofdredacteur van De Volkskrant. Een gesprek is wel toegezegd maar heeft in het verslagjaar niet plaatsgevonden.

Inleidingen

De missie van ILC Zorg voor Later en haar karakter als netwerk maken dat er maatschappelijke belangstelling bestaat. Dit resulteert in verzoeken om informatie en gesprekken vanuit onder andere politiek en maatschappelijke organisaties. Bovendien zijn er verzoeken voor inleidingen en deelname aan fora. Bestuursleden hebben hierop actief ingespeeld. Enkele voorbeelden: deelname aan Zakenkabinet van Financieel Dagblad door Tineke van den Klinkenberg; publicaties in Financieel Dagblad en NRC door Bernard van Praag; Rudi Westendorp 29 oktober 2008 Harold Hatch Lecture How Healthy can you be at 85? lezing voor ILC USA in New York; Ger Tielen inleiding over Nederlandse vergrijzende arbeidsmarkt Santo Domingo oktober 2008.

In het voorjaar van 2008 is een gesprek gevoerd met PLUS Magazine door enkele bestuursleden.

Bestuur en organisatie

Bestuur

Het Algemeen Bestuur bestond op 31 december 2008 uit:

- Mr. J.H. Schraven, voorzitter
- Prof. dr. M.G. Boekholdt vice-voorzitter en secretaris*
- Ir. M.C. van Veen, penningmeester*
- Prof. dr. J.T. Allegro*
- Drs. D.J. de Beus
- Drs. A.C.M. Breij
- Prof. dr. R.G.C. van den Brink
- Mw. drs. T. van den Klinkenberg
- H. Muller*
- Mw. drs. A. Noordhof
- Prof. dr. B.M.S. van Praag*
- Prof. dr. R.G. J. Westendorp
- Mw. drs. H.J.T. Willemse*

(* Leden dagelijks bestuur)

Het Algemeen Bestuur dat wordt voorgezeten door mr. J.H. Schraven is in 2008 driemaal bijeen gekomen. In de vergadering van 6 maart is een toelichting gegeven op het onderzoeksrapport 'Ouder dan ikzelf' verslag van de haalbaarheidsstudie naar een publieksactie. In de vergadering van 2 oktober heeft Paul Staal, oud directeur van de Arbo Unie en 'ambassadeur' namens het ministerie van SZW voor de Work Ability Index een inleiding verzorgd over de introductie van Finse instrument, ontwikkeld ter ondersteuning van het werkvermogen van oudere werknemers.

Het Dagelijks Bestuur dat wordt voorgezeten door prof. dr. M.G. Boekholdt is in 2007 acht maal bijeen gekomen. De bestuursleden van ILC Zorg voor Later zetten zich op persoonlijke titel en op vrijwillige basis in voor ILC Zorg voor Later. Een rooster van aftreden is opgesteld.

Comité van aanbeveling

Om het draagvlak voor haar activiteiten te vergroten heeft ILC Zorg voor Later enkele Nederlanders met belangrijke maatschappelijke posities en netwerken gevraagd zitting te nemen in een Comité van aanbeveling. Het Comité van aanbeveling bestond op 31 december 2007 uit:

- Mw. drs. H. d'Ancona, vml. minister VWS
- Mw. G. Havertong, voorzitter stichting Wiesje, actrice en zangeres
- Mw. drs. A. Jongerius, voorzitter FNV

- Prof. dr. P. van Lieshout, lid WRR en hoogleraar UU
- Mw. drs. T.A. Maas-de Brouwer, oud-president HayVision Society
- Mw. drs. N.W. van Oerle, voorzitter parlementaire themacommissie Ouderenbeleid
- Dr. A.H.G. Rinnooy Kan, voorzitter SER
- Mw. mr. dr. A. The, cultureel antropoloog, jurist en schrijfster
- Mw. Prof. dr. E.H. Tonkens, hoogleraar Actief Burgerschap UvA
- Mw. A.M. Vliegthart, voorzitter MBO Raad, kroonlid SER
- Mr. B.E.M. Wientjes, voorzitter vereniging VNO-NCW
- Mr. G.H.N.L. van Woerkum, hoofddirectie ANWB

Bureauorganisatie

Het bestuursbureau bestond in 2008 uit twee parttime medewerkers: Directeur Ger Tielen (0,4) en projectmedewerker Daniëlle Swart (0,4), ook mede verantwoordelijk voor de communicatie en fondsenwerving. Mevrouw Karin van Heugten verzorgt de boekhouding. Daarnaast worden veel werkzaamheden verricht door de leden van het dagelijkse bestuur en van het algemeen bestuur. Het bureau verhuisde per 1 april naar de nieuwe kantoorlocatie van Vereniging Het Zonnehuis in Bilthoven.

Financiën

Separaat van dit algemeen verslag is een financieel jaarverslag over het jaar 2008 uitgebracht, dat met een positief saldo werd afgesloten.

Ook in 2008 was de uitbouw van de organisatie en ontwikkeling van activiteiten in belangrijke mate mogelijk dankzij het sponsorschap van met name Vereniging AEGON. In januari 2008 hebben delegaties van ILC Zorg voor Later en Vereniging AEGON met elkaar overlegd over de voortgang. ILC Zorg voor Later is Vereniging Aegon zeer erkentelijk voor de financiële bijdrage.

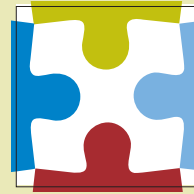
ILC Zorg voor Later is ook veel dank verschuldigd aan de Vereniging Het Zonnehuis die eveneens flink aan de weg van zorgvernieuwing timmert en ILC Zorg voor Later in aanzienlijke mate 'onderdak en ondersteuning' in natura verleende.

In 2008 is stelselmatig gewerkt aan een betere financiële basis voor ILC Zorg voor Later. Met diverse sponsors van het eerste uur zijn werden contacten onderhouden en met

nieuwe potentiële sponsors is contact gelegd. Periodieke voortgangsrapportages zijn ter kennis gebracht van de financiële partners. Het doorwerken van de financiële en economische crisis deed echter enkele sponsors in moeilijk vaarwater belanden, waardoor aanvankelijke verwachtingen ten aanzien van verruiming van middelen aanzienlijk getemperd moesten worden. In tussentijdse notities is hieraan veel aandacht besteed en is hard gewerkt aan een nieuwe koers om toch een aantal doelstellingen te kunnen blijven realiseren.

Werkplan

In 2008 heeft het bestuur zich enkele malen gebogen over actualisering van het werkplan het globale werkplan 2007 - 2010 is voor het jaar 2009 geactualiseerd en voorzien van een begroting onder de titel *Werk in Beweging*.

ILC ZORG VOOR LATER

Stichting ILC Zorg voor Later
Professor Bronkhorstlaan 10
(kantoorpand 86)
3723 MB Bilthoven

Postbus 680
3720 AR Bilthoven

Telefoon: 030 22 96 070

Fax: 030 22 96 089

E-mail: info@ilczorgvoorlater.com

Website: www.ilczorgvoorlater.com